

Inleiding

De Open Universiteit, opgericht in 1984, is een jonge universiteit, zeker in vergelijking met universiteiten als in Leiden (1575) of Groningen (1614). Zij heeft echter ook een interessante (lange) politieke aanloop gehad en in de afgelopen 40 jaar bijzondere ontwikkelingen doorgemaakt. De Open Universiteit beschikt over boeiend academisch erfgoed en een kunstcollectie die vooral in de eerste helft van haar bestaan is opgebouwd. In het afgelopen decennium zijn binnen de Open Universiteit zowel het enthousiasme voor, als de daadwerkelijke activiteiten op het gebied van het beheer en de presentatie van het erfgoed en de kunst toegenomen. Nadat er in 2013 in gebouw Athabasca (op de campus in Heerlen) een ruimte beschikbaar kwam die als erfgoeddepot ging dienen, is er veel historisch materiaal verzameld en werd er vaker dan voorheen aandacht aan de geschiedenis geschonken. Deze aanloop resulteerde in de oprichting van een Commissie kunst en erfgoed en de aanstelling van een conservator kunst en erfgoed voor 0,2 fte vanaf september 2020 (en een materieel budget van € 1.000) bij de afdeling Academische Zaken.

In dit derde jaarverslag worden de werkzaamheden die de Commissie kunst en erfgoed in 2023 heeft uitgevoerd toegelicht en wordt kort vooruitgekeken naar de plannen voor 2024.

Samenstelling Commissie kunst en erfgoed

De leden van de Commissie kunst & erfgoed zijn afkomstig uit verschillende geledingen van de Open Universiteit. Halverwege 2023 kwam Jan Don bij de commissie en verving hij Jeroen Winkels als voorzitter die op zijn beurt de OU verliet wegens pensionering. Conservator kunst en erfgoed Lucie Bastiaens was wegens zwangerschapsverlof de eerste maanden van 2023 afwezig en hervatte in april weer haar werkzaamheden. Ivonne Lipsch voegde zich, na een korte periode van afwezigheid wegens een andere functie binnen de organisatie, weer bij de commissie. In alfabetische volgorde zijn de leden van de commissie: Lucie Bastiaens (AZ, conservator kunst en erfgoed, secretaris van de commissie), Katrine Bengtsson (AZ), Frans Bogaert (oud-medewerker), Pieter de Bruijn (CW), Jan Don (decaan CW, voorzitter commissie), Miranda de Kort (BU), Ivonne Lipsch (PSY), Vivian Rempelberg (OS).

De werkgroep kwam in februari, mei, september en november bijeen om lopende zaken en toekomstige plannen te bespreken*. In deze kwartaal-overleggen stelde de conservator de leden op de hoogte van haar werkzaamheden en werden deze geëvalueerd, plannen gemaakt, prioriteiten opgesteld en taken verdeeld. De werkgroep fungeerde dus zowel als klankbordgroep voor de conservator, maar ook als (mede) uitvoerend orgaan. Daarnaast vonden verschillende besprekingen plaats tussen de conservator en individuele commissieleden.

* Voor vragen over de commissie en het erfgoed, of beschikbaarstelling van agenda's en notulen van de vergaderingen: lucie.bastiaens@ou.nl.

Wisselexpositie over 40 jaar onderwijsontwikkeling aan de Open Universiteit

Permanente en wisselende exposities

In 2023 is de commissie begonnen met het plannen en voorbereiden van de nieuwe wisselexpositie die in de loop van het lustrumjaar (2024) voltooid moet zijn. Deze gaat over de toegankelijkheid van het academisch onderwijs aan en door de Open Universiteit in de afgelopen 40 jaar, een thema dat ook anno nu zeer actueel is. Zo sluit dit thema goed aan bij de huidige ontwikkelingen op het gebied van diversiteit en inclusie. De vaste plek voor de wisselexposities is het gebouw Pretoria dat als uitvalsbasis dient. Omdat de commissie van mening is dat een aantal permanente vitrines op de campus (in Pretoria en in de hal van Milton Keynes) ook in aanmerking komen voor vernieuwing zullen deze gaan dienen om deelonderwerpen van de nieuwe expositie in uit te werken.

Wegens de destijds geldende coronamaatregelen is de expositie die momenteel in Pretoria staat (over 40 jaar onderwijsontwikkeling aan de Open Universiteit) nooit officieel geopend. De commissie is van plan de nieuwe expositie wel feestelijk te openen, over de precieze invulling daarvan moet nog besloten worden.

Op het moment dat de expositie die momenteel in Pretoria staat door de volgende wordt vervangen, wil de commissie proberen om (een deel) van de 'oude' expositie naar een studieceterum in het land te verhuizen om ook daar bezoekers een inkijkje te geven in de geschiedenis van de Open Universiteit.

Bewaren/conserveren kwetsbare onderdelen

Een overzicht van Modulaïr door de jaren heen

Na het voltooien van het digitaliseren van alle papieren Modulaïr-edities (jaargangen van 1985 tot nu) heeft de commissie onderzocht hoe dit tot een toegankelijk en bruikbaar Modulaïr archief kan worden gemaakt. Er is in eerste instantie voor gekozen om het archief alleen intern openbaar te maken en op een later moment de mogelijkheden tot externe openbaarmaking verder te verkennen (dat wegens auteursrechten en de AVG iets ingewikkelder ligt). Met verschillende experts binnen de organisatie is overleg gepleegd om het Modulaïr-archief op MijnOU voor studenten en medewerkers te realiseren. Bij het verschijnen van dit jaarverslag is dit verwezenlijkt waarna er publiciteit aan is gegeven. Deze mogelijkheid terug te blikken sluit mooi aan bij het lustrumjaar. Niet alleen studenten en medewerkers kunnen nu 'terug naar toen', het archief kan ook dienst doen als bron van onderzoek. Modulaïr archief op MijnOU: <https://mijn.ou.nl/group/mdw/-/modulaïr-archief> (of via Thema's - Onderwijs – Modulaïr archief)

In 2023 is tevens gestart met de duurzame opslag van alle (kwetsbare) papieren jaargangen van Modulaïr in zuurvrije omslagen en zuurvrije archiefdozen. Zo hoopt de commissie deze te behouden voor de toekomst.

Beleidsadvisering

In 2023 heeft de Commissie kunst en erfgoed zich voor een belangrijk deel bezig gehouden met beleidsadvisering. Ontwikkelingen binnen de OU hebben verschillende vragen opgeworpen wat betreft bewaarbeleid, mede vanuit erfgoedperspectief. Deze vroegen dan ook om de vorming van erfgoedbeleid van waaruit gedegen advies kan worden gegeven.

In een collectiebeleidsplan (gericht op de erfgoed- en kunstcollectie) waarmee de commissie al in 2022 een start maakte, is het de bedoeling een duidelijke lange-termijn visie te formuleren ten aanzien van het beheren en behouden van de collectie. Een specifiek onderdeel hiervan kreeg in 2023 prioriteit: concrete uitgangspunten en criteria voor het selecteren van stukken die al dan niet onder ‘erfgoed’ gerekend kunnen/moeten worden en bewaard dienen te worden. Ten eerste trad het belang van deze concrete richtlijnen voor de commissie zelf steeds meer op de voorgrond. Zo weten medewerkers van de OU de weg naar de commissie steeds beter te vinden, wat onder meer duidelijk wordt uit het grote aantal spullen dat aan de commissie wordt aangeboden. De noodzaak om hierin welbewust te selecteren (wat behoort wel, wat behoort niet tot ons erfgoed?) nam in 2023 toe.

Een greep uit de collectie: studiegidsen

Ten tweede is het belang van deze selectiecriteria gedurende het jaar gegroeid door ontwikkelingen binnen de OU: verschillende oude ‘systemen’ (D-Space, yOULearn, Videobank) werden vervangen, waardoor de OU werd geconfronteerd met grote hoeveelheden bestanden die niet zomaar kunnen worden verwijderd omdat in ieder geval een deel ervan vanuit erfgoedperspectief waardevol is om te bewaren. Hierover hebben ook verschillende besprekingen plaatsgevonden tussen de conservator en betrokkenen bij deze systemen.

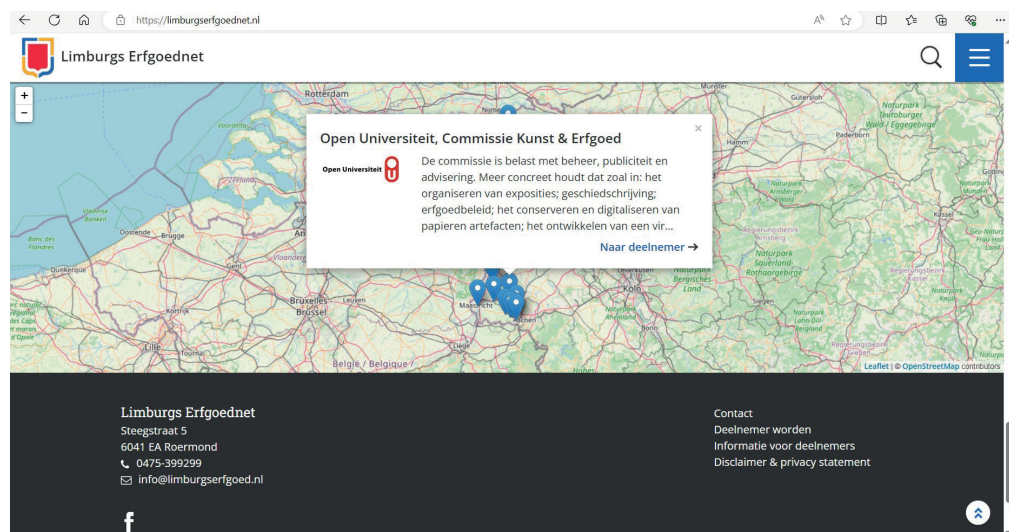
Ten derde groeide de vraag naar deze selectiecriteria ook bij andere onderdelen van de organisatie. Zo moet de Bibliotheekcommissie de boekencollectie verkleinen waarvoor zij de Commissie kunst en erfgoed heeft benaderd om advies hoe te bepalen welke boeken als erfgoed bewaard zouden moeten blijven.

Naast bovenstaande directe aanleidingen hoopt de commissie ook dat duidelijke selectiecriteria organisatiebreed bewustzijn creëren. Graag wil de commissie zowel medewerkers bewuster maken van het belang van erfgoed van de OU, bijvoorbeeld middels een beslisboom. Daarmee beoogt de commissie overigens niet dat medewerkers helemaal zelf gaan bepalen of iets vanuit erfgoedperspectief bewaard dient te blijven of niet, maar hen hiermee wel inzicht te geven in het belang van het bewaren van sommige stukken.

Hiertoe heeft de commissie zich in 2023 verdiept in verschillende publicaties uit de erfgoedsector (zoals van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en de Stichting Academisch Erfgoed) op basis waarvan aan een eigen beleidsdocument over selectiecriteria is gewerkt. Dit zal in 2024 voltooid worden en breed worden uitgedragen in de organisatie. Overigens laten bovenstaande ontwikkelingen zien dat de weg naar de Commissie kunst en erfgoed steeds makkelijker wordt gevonden, niet alleen in praktische zin alsook voor beleidsadvies.

Aansluiting bij regionaal erfgoed

Sinds 1 juli 2023 is de OU op initiatief van de Commissie kunst en erfgoed als partner aangesloten bij de Coöperatie Erfgoed Limburg en het Limburgs Erfgoed Net. De conservator heeft verschillende bijeenkomsten bezocht die waardevol blijken voor kennisdeling, uitbreiding van en verankering in het erfgoednetwerk in de regio en provincie. Een daarvan was de Dag van Digitaal Limburgs Erfgoed waarop verschillende contacten zijn gelegd, informatie is verkregen over digitaliseringsmogelijkheden en workshops zijn gevolgd. Er is al veel kennis en ervaring binnen erfgoedinstellingen waar de OU respectievelijk de Commissie kunst en erfgoed van kunnen leren in hun streven naar professionalisering. (Website Coöperatie Erfgoed Limburg: www.limburgserfgoed.nl/home.html)

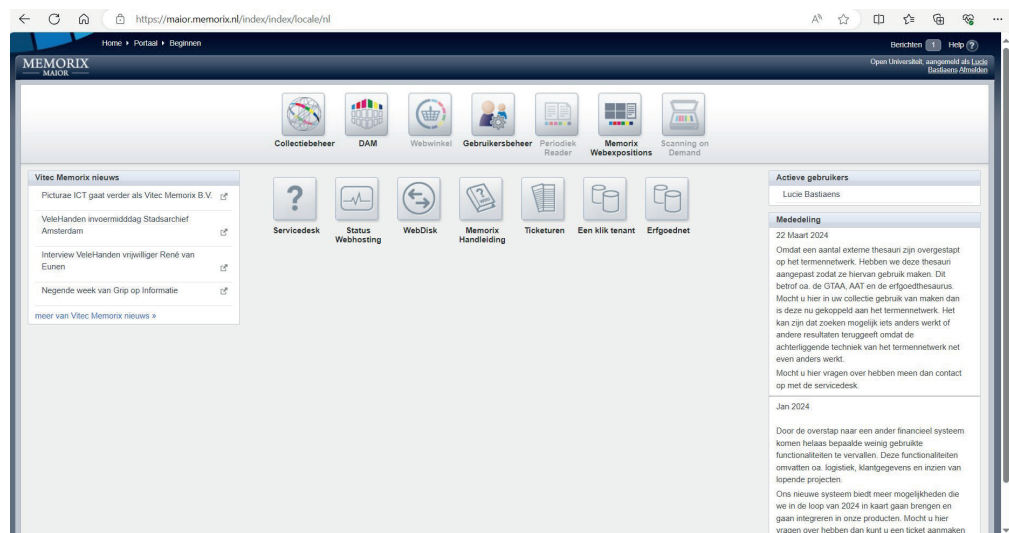

Screenshot website Limburgs Erfgoed Net

Verschillende pogingen om mogelijkheden tot samenwerking met het Mijnmuseum te Heerlen te exploreren, zijn nog zonder resultaat. Waarschijnlijk heeft het Mijnmuseum voorrang gegeven aan haar prille opstart en het verwerken van een veelheid aan reacties en suggesties van zowel publiek als experts/historici. In 2024 zal de commissie nieuwe pogingen ondernemen om in contact te komen.

Catalogisering kunst- en erfgoedcollectie

Door aan te sluiten bij de Coöperatie Erfgoed Limburg en het Limburgs Erfgoed Net heeft de commissie ook de beschikking gekregen over een collectiebeheerssysteem, het zogeheten Memorix Maior. Daarin kan de gehele erfgoedcollectie digitaal worden geregistreerd en beschreven en inzichtelijk, toegankelijk en makkelijk doorzoekbaar worden gemaakt. Een aantal leden van de commissie heeft uitleg over dit systeem gekregen van een medewerker van het Limburgs Erfgoed Net. Met een goede digitale basis gaat de OU mee met de huidige ontwikkelingen in de erfgoedsector. We kunnen er ook voor kiezen dit openbaar te maken waardoor onze collectie ook voor externen vindbaar en doorzoekbaar is via de website van het Limburgs Erfgoed Net (website Limburgs Erfgoed Net: <https://limburgserfgoednet.nl/>). De commissie denkt na over een aanpak om het, zeer tijdrovende, digitaal registreren en beschrijven van de collectie te realiseren. Daarbij wordt 'creatief' gezocht naar (uitvoerende) assistentie: stagiaires, studentassistenten, oud-medewerkers en studenten erfgoed in opleiding.

Screenshot Memorix Maior

Kunstinventarisatie

De Commissie kunst en erfgoed heeft diverse keren gesproken over hoe te starten met een inventarisatie van de kunst binnen de OU. Het gaat hierbij om de op de campus aanwezige en in opdracht gemaakte sculpturen alsook om de vele schilderijen. Een deel van deze laatste categorie bevindt zich in depot, een deel ervan 'zwerft' over de diverse afdelingen dan wel de kamers van medewerkers. Het leek de commissie een aardig idee om hiervoor een student of stagiair te benaderen. Helaas zijn pogingen hiertoe nog niet geslaagd. Ook voor andere projecten, zoals oral history, blijkt het lastig een stagiair te vinden. De commissie hoopt in 2024 meer vooruitgang te boeken op het gebied van de inventarisatie en registratie van kunst. Overigens is één kunstwerk in bruikleen gegeven aan een medewerker die met pensioen is gegaan. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst opgesteld.

Verhuizing

Mocht het in de toekomst komen tot een verhuizing, dan zou de commissie graag meedenken over een aantal zaken, wat de commissie al kenbaar heeft gemaakt aan de bij de huisvesting betrokken personen. Niet alleen heeft de commissie de wens om een depotruimte voor de collecties erfgoed en kunst te verkrijgen, ook wil de commissie graag een gelegenheid voor exposities in een grote openbare ruimte (waar veel mensen langskomen of samenkomen). Daarnaast zou de commissie graag betrokken willen worden bij de inrichting en vormgeving van algemene ruimtes, zoals vergaderkamers. Erfgoed en kunst van de OU zelf kan namelijk een mooie bijdrage leveren aan het uiten van de identiteit van de OU.

Vooruitblik op Lustrumjaar 2024

Een lustrumjaar is een uitgelezen moment om terug te kijken. De Commissie kunst en erfgoed wil in 2024 dan ook naar buiten treden door op verschillende wijzen aandacht te vragen voor de geschiedenis en het erfgoed van de OU en bij te dragen aan het vieren van 40 jaar OU:

- Het Modulair archief op MijnOU beschikbaar maken voor studenten en medewerkers (dit is bij het verschijnen van dit jaarverslag verwezenlijkt);
- Nieuwe expositie over de toegankelijkheid van het academisch onderwijs aan en door de Open Universiteit in de afgelopen 40 jaar;
- Aandacht voor OU geschiedenis en erfgoed via social media kanalen;
- Uitbreiding van de historische tijdlijn op ou.nl (zie www.ou.nl/ontstaan-ou-tijdlijn);
- Actief blijven zoeken naar studenten, stagiaires, oud-medewerkers voor verschillende projecten.

Open Universiteit

Bezoekadres

Valkenburgerweg 177
6419 AT Heerlen

Postadres

Postbus 2960
6401 DL Heerlen
+31 (0)45 - 576 2888